

КОНСТИТУЦИЯ ОТ 1910 Г. ЗА БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Модерността на държавното управление на балканите в края на XIX и началото на XX век се изразява не само с възникване на нови национални държави, но преди всичко с осъзнаване, възприемане и прилагане на възгледа, че национална свобода без политическа няма смисъл. Така модерното държавно управление се свежда до въвеждане на конституционно, буржоазно-демократично законодателство и формиране на конституционно управление.

До 17.II.1910 г., когато се въвежда първата конституция на Босна и Херцеговина, тази австро-унгарска провинция е единствената област на Балканите, която е останала без собствен закон.

Тази област е под абсолютистско управление на Франц Йосиф II (1848-1916), а в границите на Балканския полуостров е единствената държава без конституция.

Обявена на 17.II.1910 г., тази конституция е в сила до 6. I. 1915 г. и остава единствената която е действала само за територията на Босна и Херцеговина.

Проектът за конституция на Босна се изработва от правителствени чиновници и се утвърждава като октроирана конституция. Участие на местното население не се допуска. Босненската конституция се явява като един юридически парадокс. Областта няма автономна обособеност, не разполага със самостоятелност, но разполага с конституция. Този основен закон, който се отъждествява с най-модерното законово управление, трябва да регламентира формата на управление, структурата на учредените органи на управление, тяхната компетентност, правното положение на гражданите и техните свободи. Но тази конституция не променя положението в Босна и Херцеговина. Босна не получава никакъв по-специален статут или права. Босна и Херцеговина продължава да бъде подчинена на Общият финансов министър и на

водача на областното правителство в Сараево, който е и главнокомандващ на имперските войски в областта на Далмация. Така на практика се запазват старите институции и административната практика.

Новото, което въвежда конституцията в управлението, е учредяването на представителен орган на местното население с консултативни функции без законодателни или изпълнителни права - Босненско-Херцеговински събор (Народно събрание) в Сараево. Той е съставен от 92-ма члена.

Председателят на Събора в Сараево се назначава от императора. Областното правителство продължава да се назначава от императора, без да е отговорно пред Събора, като то се намира под върховенството на Общото министерство на финансите във Виена.

За разлика от другите балкански държави, като независими, разполагат с Народно събрание, което упражнява законодателни функции, които само в отделни случаи могат да бъдат ограничени от монархическо вето.

Модернизирането на Босна с конституция цели и да успокои сръбското и мюсюлманското население след анексията от 1908 г. Така конституцията намалява възможностите за хърватско обединение в границите на Австро-Унгария.

Право да учатват в изборите за народни представители за Събора имат всички мъже над 24 годишна възраст. Без гласоподавателно право остават най-младите и жените. Същевременно гласоподавателите избират само част от народните представители 72 — за срок от 5 години, а 20 депутати в Събора са назначавани. От 20-те назначавани членове на Събора — 15 са висши религиозни чинове от всички религии. Съотношението между избраните членове и влизащите по силата на служебния пост е 3,6:1. Всички народни депутати са с ограничен имунитет извън Събора.

Ако в България, Сърбия и Гърция, без да се достига до всеобщо

избирателно право, се възприема пропорционалната система за избиране на народни депутати, то в Босна и Херцеговина се възприема практиката на Хабсбургската империя за куриално определяне на народните представители. Според тази куриална система избирателите в Босна и Херцеговина се разделят на три категории (курии, съсловия, професии):

- 1) селска
- 2) градска и
- 3) богати земевладелци, интелигенция и чиновници.

Така Босна и Херцеговина възприема куриалната избирателна система на дуалистична монархия, с което става единствена бивша османска провинция, прилагаща сложната избирателна система по съсловия.

Според професионалната система Съборът се явява като умален модел на обществото в Босна и Херцеговина. При това се въвежда допълнително условие в куриалната избирателна система — изборът по професии да е съобразен с многонационалния състав на областта. Така всяка група ще избира представители от трите основни вероизповедания в предварително и точно определено съотношение.

Първата курия — на едрите земевладелци и високообразовани интелектуалци, свещеници и чиновници — включва общо 6866 избиратели, които избират 18 делегата за Събора. В тази курия, която избира 1/5 от членовете на Събора влизат богатите земевладелци и интелектуалци, сред които количествено доминират мюсюлманите-земевладелци и сърбите интелектуалци. В същата професионална група влиза и висшето духовенство и чиновническото съсловие, където преобладават повече немесни жители.

Състават на чиновническото съсловие по националност коренно се различава от реалното съотношение между националностите, отчетено в изборите от 1910 г. От цялото население на Босна (1 898 044 души) православни, т.е. сърби са 825 918

или 43,49%, мюсюлманите са 612 459 човека или 32,25%, а католиците, т.е. хърватите са 378 870 или 19,92%. Така то съществено променя облика на гласоподавателите в тази група, като балансира гласовете на мюсюлманските богати бегове и тези на сръбските интелегенти (вж. схемата по-долу).

Босненски Събор в Сараево 1910 г. (съвещателен орган)

92 члена	
20 члена по право	72 изборни члена
Избирателите са само мъже над 24 години	I. Курия
	6 866 ..... 18 члена 1/5 (20%)
	II. Курия
	47 725 ..... 20 члена 1/4 (22%)
	III. Курия
	347 573 ..... 34 члена 4/10 (36%)
	<i>1 глас от I. Курия = 50 гласа от III. Курия</i>
на 1 898 044 население – 7,9 (с.) : 6 (м.) : 4 (х.)	
825 918 (43,49%) православни(сърби)	31 члена
612 459 (32,25%) мюсюлмани	24 члена
378 870 (19,92%) католици (хървати)	16 члена
евреи	1 член
	Общо 72
	народни избраници

Градското население е във втората курия. Тя наброява 47 725 избиратели, които избират 20 делегата. Това е малко по-малко от 1/4 (22%) от членовете на Събора. Известно е, че мюсюлманското население е на второ място след сръбското в Босна и Херцеговина, но то е доминиращо в градовете. Според изборите от 10.X.1910 г. сред градското население католиците са 24,49%, православните са 19,92%, мюсюлманите се явяват 50,76%.

Селското население е в третата курия и има 347 573 избирателни гласа за 34 депутата. По национален състав са най-вече сърби.

Един глас от първата курия е равен на 150 селяни от третата курия. Така се прилага системата мнозинството да говори, а малцинството да решава и управлява. Обаче само в тази най-многобройна група имат право да гласуват евреите и протестантите. Така се ограничават интересите на сръбското малцинство.

Установеното за депутатите съотношение на религиозен принцип е 4 католици на 6 мюсюлмани на 7,9 протестанти. По този начин католиците разполагат с 16 мандата, православните с 31, мюсюлманите с 24, а евреите с 1. В зависимост от националността се сменя и председателят на Събора. За всяко заседание на Събора, императорът назначава нов председател, като ги редува — мюсюлманин, православен, католик.

За пръв председател на Събора е избран тежко болният Алибег Фирдус, който не успява да дойде на нито едно от заседанията.

В първите избори от май 1910 г. от 16 католически мандата Хърватската народна заедница получава 11, а Хърватската католическа удруга само 5. Отварянето на Събора става в условието на премирие между всички националности.

Това Народно събрание не представлява нито чисто делегатско събрание на населението, нито чисто административен орган на австро-унгарската власт. По-скоро то създава илюзията за възможно парламентарно разрешаване на въпросите във връзка със статута и бъдещето на областта.

В краткия период на приложение на конституцията не може да се определи значението на различните професии за развитието на босненското общество — селяните, интелигенцията или „вносното“ чиновничество. Но с нея не би могло да се обясни, защо не се ликвидира феодалното земевладение и зависимото селячество в Босна и Херцеговина. Тази конституция остава в по-голяма степен като неуспешен експеримент, който не може да се отчете с по-голяма точност нито в рамките на Австро-Унгария, нито само в границите на областта, поради разпадането на дуалистичната империя.